

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av arbetslivsanknytning på yrkesprogram

**vid hantverksprogrammet inriktning frisör på
Praktiska gymnasiet Falun i Falu kommun**

Innehåll

Bakgrund och frågeställningar

Resultat

Fakta om granskningen

Bakgrundsuppgifter om Praktiska gymnasiet Falun

Metod och material

Bakgrund och frågeställningar

Skolverket, Skolinspektionen och andra som granskat gymnasieskolans yrkesprogram har identifierat en rad olika problem och utmaningar när det gäller att få till en fungerande samverkan mellan skolan och arbetslivet.

Bristande samverkan riskerar att leda till att eleverna får en utbildning där arbetslivsanknytningen inte håller en tillräckligt hög kvalitet för att ge eleverna bästa möjliga utgångsläge för anställning eller eget företagande inom det yrke de utbildar sig till. Eller utifrån arbetslivets perspektiv, att elevernas utbildning inte räcker till för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden, som anställd eller genom eget företagande.

Svårigheter att rekrytera elever till gymnasiala yrkesutbildningar och i förlängningen bristande tillgång på välutbildad arbetskraft är ett stort problem i många branscher. Därför borde det finnas ett gemensamt intresse hos arbetslivet och gymnasieskolans yrkesprogram att samverka för att skapa attraktiva yrkesutbildningar av hög kvalitet.

Granskningen fokuserar på två förutsättningar som identifierats som särskilt centrala för en god samverkan och arbetslivsanknytning; det arbetsplatsförlagda lärandet (apl) och det lokala programrådet. Dessutom granskas hur valet av programfördjupningskurser går till. Dessa kurser ska ge elevernas utbildning djup och kvalitet och en bra grund för etablering på arbetsmarknaden.

Det övergripande syftet med granskningen är att identifiera utvecklingsområden och goda exempel inom området arbetslivsanknytning på yrkesprogram och på så sätt bidra till en högre kvalitet i elevernas utbildning så att de blir anställningsbara eller kan etablera sig i programmets yrkesområden genom eget företagande.

Granskningens tre huvudfrågor är:

1. Har yrkesprogrammet en organiserad samverkan med det lokala arbetslivet?
2. Får eleverna läsa kurser inom programfördjupningen som är utvecklade i samråd med det lokala arbetslivet och med hänsyn till utbildningens mål?
3. Är innehållet i elevernas arbetsplatsförlagda lärande (apl) sammansatt i samråd med det lokala arbetslivet och på ett sätt som bäst gynnar elevens utveckling mot ett relevant yrkeskunnande?

Resultat

I följande avsnitt redovisas granskningens resultat för inriktningen frisör på hantverksprogrammet på Praktiska gymnasiet Falun i Falu kommun.

1. **Har yrkesprogrammet en organiserad samverkan med det lokala arbetslivet?**

Med organiserad samverkan avses i denna granskning att det finns ett aktivt och regelbundet forum för samverkan mellan skolan och det lokala arbetslivet i form av ett programråd eller jämförbart forum. På programrådets möten kan exempelvis frågor om utbildningens kvalitet och aktualitet, utvecklingen och uppföljningen av elevernas yrkeskunnande och frågor kring det arbetsplatsförlagda lärandet diskuteras. Representer för det lokala arbetslivet, lärare och elever behöver vara representerade på programrådet. Utveckling av samverkan mellan skolan och det lokala arbetslivet bör också vara en del av skolans systematiska kvalitetsarbete.

I gymnasieförordningen (2010:2039) 1 kap. 8§ anges att det ska finnas lokala programråd för yrkesprogrammen i gymnasieskolan för samverkan mellan skola och arbetsliv.

För hantverksprogrammet (HV) inriktning frisör, finns ett lokalt programråd som har möte två gånger per läsår, i oktober månad och i mars månad. Programrådet är gemensamt för de tre frisörutbildningarna som finns i Falun. Dessa är gymnasial lärlingsutbildning, traditionell gymnasieutbildning och en kommunal vuxenutbildning. I det lokala programrådet ingår lärare, studie- och yrkesvägledare, utbildningsansvariga från Sveriges frisörföretagare, representer från Handelsanställdas förbund samt kommunens skolpolitiker. Det finns ingen elevrepresentant i dagsläget. Det lokala programrådet har funnits i sju år och består ännu i dag av samma personer och sammansättning. På Skolinspektionens fråga om det finns behov av utveckling av programrådet,

säger programrådet att skolpolitikernas deltagande i programrådsmöten borde förbättras.

De representanter från arbetslivet som intervjuats uppger att programrådet har en mycket viktig roll. "Programrådet är A och O" för elevernas utbildning till att få möjlighet att bli frisörer. I intervjuer med programrådet framkommer att de har en levande dialog med yrkeslärarna. Det framkommer även i lärarintervjuer att yrkeslärarna lyssnar på branschen och att programrådet för utbildningen framåt och stämmer av mål för utbildningen. Dialogen mellan programråd och yrkeslärare består bland annat utav att frågor lyfts från handledare och elever till rådet om hur man bör utbilda eleverna i kundbemötande, hur eleven blir en del av yrkesgemenskapen, att införlivas i arbetslivet som exempelvis vikten av att komma i tid och närvaro samt hur mobiler får användas på apl-platsen.

De utbildningsansvariga inom Sveriges frisörföretagare brukar samla alla elever i årskurs 1 på hantverksprogrammet med inriktning frisör dels för att informera eleverna om att det är viktigt att tidigt i utbildningen fokusera på att hitta en apl-plats och dels om delproven. Delprov är ett val som eleverna gör genom en specialisering inom programfördjupningen. Eleverna gör i slutet av årskurs 3 ett delprov som branschen ansvarar för. Eleven slutar sin gymnasieutbildning som frisöraspirant. Efter ytterligare 3000 timmars arbete på en salong (ca 1,5 år) som frisör har eleven möjlighet att visa sin kompetens inom yrket genom att genomföra branschens gesällprov. Om gesällprovet godkänns utdelas ett gesällbrev.

Skolinspektionen har tagit del av programrådets dagordningar och protokoll. Av dessa framkommer att frågor om rekrytering av elever, handledarutbildning, tidpunkter för delprov, gesällprov och elevernas resultat avhandlas i programrådet. Stående punkter under mötena är också information från skolan och från branschen. Vid varje möte förs protokoll. Representanterna för programrådet säger att det är viktigt att eleverna tidigt i sin utbildning kommer i kontakt med frisöryrket och att eleverna behöver fokusera på att hitta en apl-plats.

De elever som Skolinspektionen intervjuat har inte deltagit på något programrådsmöte och känner heller inte till om att det fanns programråd för HV. I dagsläget tar skolans elevrådsordförande med sig synpunkter från de olika klassråden till elevrådet. "Jag är en länk mellan elever, rektor och lärare", säger eleven.

Enligt eleverna tas deras synpunkter om utbildningen upp på klassrådet men de vet inte hur deras synpunkter tas om hand och vilket resultat för

utbildningen det leder till. Enligt Skolinspektionen finns det dock utrymme för att ytterligare stärka elevernas inflytande bland annat genom att eleverna är representerade på programrådets möten. En förutsättning för ett reellt elevinflytande är också att rapporterna från programrådets möten tas upp vid klassråd eller andra sammanhang, så att alla elever får information om vad som diskuterats där.

Programrådet i skolans kvalitetsrapport

Skolans kvalitetsrapport 2014/2015 innefattar samverkan mellan skolan och yrkeslivet. Av rapporten framkommer bland annat följande: Skolan har överlag ett gott samarbete med branschen, bland annat genom att föreslå apl-platser. Det framgår vidare att en av skolans lärare är apl-utvecklare med fokus på att utveckla samverkan och programråd. Trots satsningen på apl-utvecklare har det varit svårt att få handledare och branschfolk att komma på programråds-träffar. Anledningen till detta behöver ytterligare analyseras. Ett förslag till åtgärd för att öka närvaron är enligt skolans analys att förlägga programråd i samband med exempelvis mässor och föreläsningar så att det blir intressant för det lokala arbetslivet och branschfolk att komma på mötena. En åtgärd som skolan redan vidtagit är att vid två tillfällen har en apl- utvecklare från Skolverket deltagit.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan behöver hitta former så att alla elever på programmet får kännedom om att det finns ett programråd för hantverksprogrammet med inriktning frisör. För ett reellt elevinflytande bör eleverna få information genom att rapporterna från programrådsmötena tas upp i olika forum.

Enligt Skolinspektionen finns goda förutsättningar för att utveckla programrådet med elevrepresentation, då Skolinspektionen genom intervjuer konstaterat att ett stort intresse för ökad samverkan finns från skolan, det lokala programrådet och det lokala arbetslivet. Eftersom en av yrkeslärarna på skolan har gått en utbildning till apl-utvecklare bör också det vara en god förutsättning för att programrådet ska utvecklas och bli ett bättre fungerande forum för samverkan mellan det lokala arbetslivet och hantverksprogrammet.

2. Får eleverna läsa kurser inom programfördjupningen som är utvecklade i samråd med det lokala arbetslivet och med hänsyn till utbildningens mål?

Programfördjupningen syftar till att ge yrkesutbildningen djup och kvalitet för att stärka elevernas yrkeskompetens och därmed ge dem goda förutsättningar för framtida arbete. Vilka kurser som ska ingå i programfördjupningen ska beslutas lokalt, inom de ramar som Skolverket föreskrivit. Inför beslut om kurser, och för frågor gällande innehållet i de kurser som väljs ut, är det viktigt med samråd med det lokala arbetslivet. I detta samråd bör även elevernas synpunkter beaktas. Valet av programfördjupningskurser behöver följas upp och i förekommande fall förändras så att det möter elevernas och arbetslivets behov.

I gymnasieförordningen (2010:2039) 4 kap. 6§ anges att huvudmannen ska besluta om vilka kurser som ska erbjudas som programfördjupning, utifrån de föreskrifter som Skolverket meddelat.

Fördjupningskurserna upplevs som relevanta

För inriktningen frisör använder skolan Skolverkets förslag till programfördjupning som omfattar totalt 700 poäng. Valet av fördjupningskurser beslutas av huvudmannen centralt. Skolan har alltså valt att inte utnyttja möjligheten att i programfördjupningen lägga in någon av de andra kurserna som Skolverket också ger möjlighet till.

Av intervjuer med elever, yrkeslärare och representanter för arbetslivet framkommer att fördjupningskurserna är bra och relevanta för att eleverna ska få en god yrkeskompetens i sin yrkesutgång.

Eleverna tycker att utbildningen och programfördjupningen ger en bra grund för frisöryrket. De intervjuade eleverna vet att hantverkskurserna bygger på varandra. Delprov och design är programfördjupningar som eleverna själva har valt. Eleverna uppger att de har delprovsträning en gång i veckan. Just nu är det i kursen frisör 4-specialisering. Själva delprovet genomförs i slutet av årskurs 3 oftast i maj månad med domare och jury från branschen. En del elever har valt högskoleförberedande kurser, entreprenörskap eller UF (Ung Företagsamhet) istället för delprovskurs och designkurs. Eleverna tycker att skolan ger bra information om vilka val de kan göra.

Programrådets delaktighet

Av intervju med det lokala programrådet framkommer att de inte har varit delaktiga i eller påverkat skolans val av fördjupningskurser. De har heller inte påverkat det konkreta innehållet inom kursernas ramar som exempelvis

tekniker, metoder eller nya produkter. Däremot följer programrådet upp programfördjupningskurserna och ger vid behov förslag till förändring av och till nya apl - platser, så att de på bästa sätt kan möta elevernas och arbetslivets behov.

Handledarna har viss kännedom om programfördjupning

Av intervjuer med handledare framkommer att inte heller de varit delaktiga i skolans val av programfördjupningskurser. Handledarna är osäkra på vilka kurser som är programfördjupningar, men känner igen kurserna när Skolinspektionen visar kurser och bedömningsdokument på de moment som eleven bedöms utifrån.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Praktiska gymnasiet Faluns hantverksprogram med inriktning frisör behöver förbättra sitt samråd med det lokala arbetslivet inför beslut om programfördjupningskurser och dess innehåll. Skolan behöver öppna upp och göra det lokala arbetslivet mer delaktiga inför beslut om val av kurser, dess innehåll och målen för utbildningen. I detta samråd bör även elevernas synpunkter beaktas.

3. Är innehållet i elevernas apl sammansatt i samråd med det lokala arbetslivet och på ett sätt som bäst gynnar elevens utveckling mot ett relevant yrkeskunnande?

För att säkerställa att den arbetsplatsförlagda delen av elevernas utbildning (apl) är av högsta möjliga kvalitet behöver skolan samråda med det lokala arbetslivet angående val av lämpliga APL-platser och vilka delar av elevernas utbildning som arbetsplatserna kan ta ansvar för. Detta förutsätter att handledare och deltagare i programråd har tillräcklig kunskap om programmets struktur och kurser. Arbetslivet kan också på olika sätt bidra till att lärare och elever får tillgång till det senaste inom branschen.

Vidare behöver skolan ha system för att anpassa apl till enskilda elevers behov och att på ett systematiskt sätt följa upp varje elevs lärande på arbetsplatsen. I allt detta är handledarnas kompetens av avgörande betydelse, varför olika former av handledarutbildning är av stor vikt.

Av läroplan för gymnasieskolan (2011:144) p. 2.4 framgår att gymnasieskolan ska samverka med bland annat arbetslivet för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Välfungerande struktur vid anskaffning och anpassning av apl-platser

Av samtliga intervjuer framgår att redan i början av årskurs 1 ska eleverna ha fokus på att skaffa en apl-plats. Det lokala programrådet är delaktigt i att ta

fram lämpliga apl-platser. Lärarna har ansvar för anskaffandet av apl-platser men uppger att det är oftast eleverna själva som ordnar platser. Lärarna kontaktar den blivande handledaren och stämmer av om apl-platsen uppfyller kraven utifrån en checklista som skolan har. Enligt Skolinspektionen har skolan i samverkan med det lokala arbetslivet ett system för att säkerställa att arbetsplatserna är lämpliga för att eleverna ska få en apl av god kvalitet.

Skolan anskaffar apl – platser utifrån elevens enskilda behov; det vill säga att de matchar elev och handledare. Det kan exempelvis vara elever som behöver särskilt stöd eller vill vara på en stor eller liten salong. Lärare uppger att de känner till vilken handledare som passar för en viss elev. Om det trots allt inte fungerar, stämmer läraren av hur det går för eleven och läraren kan även besluta om att eleven ska byta apl - plats. Av intervjuer med elever framkommer att det finns elever som hittills varit på upp till fem olika platser. Orsakerna till byte av salong berodde bland annat på att handledaren inte ansågs vara tillräckligt kompetent, eleven uttrycker att hen "blir rastlös" av att bara städa. Hen säger vidare att "jag har haft en extrem otur" med mina apl-platser. En annan elev har varit på en och samma salong sedan hen började sin utbildning och trivs mycket bra. Enligt lärarna vill de att eleverna under sin utbildningstid helst ska få möjlighet att vara på olika salonger för att få kunskap om hur olika salonger fungerar.

Eleverna uppger att i skolan har de förberetts väl inför apl tiden. Exempelvis har eleverna genom dels lektioner i försäljning och service, dels genom rollspel, förberett sig på kundkontakter.

Lärarna besöker eleverna en gång under apl-periodens fyra veckor. En lärare säger "vi bokar alltid tid men det förekommer även spontana besök". När läraren besöker apl-platsen har de trepartssamtal, det vill säga elev, handledare och lärare samtalar tillsammans. Under samtalet följer läraren upp hur det går för eleven utifrån kunskapskrav och arbetsmoment. Skolinspektionen har tagit del av de checklistor och momentlistor som de tillsammans stämmer av under mötet. Eleverna lämnar även in en veckorapport till läraren om vilka arbetsmoment eleven gjort under veckan som gått. I trepartssamtalet diskuteras även kursmålen. Under samtalet tas också upp vad eleven behöver förbättra och träna mer på. Lärare och handledare uppger att det är god samverkan mellan skolan och arbetsplatserna om elevens utbildning. Exempelvis kan eleven träna extra på olika moment i skolan eller på arbetsplatsen. Det händer även att läraren kommer till arbetsplatsen och visar moment som handledaren är osäker på att bedöma.

Förutom uppföljningen under de individuella besöken på apl-platsen sker alltid uppföljning och utvärdering efter varje apl-period i skolan vilket ytterligare bidrar till att koppla ihop och fördjupa samverkan mellan yrkesliv och undervisningen i skolan. Enligt Skolinspektionen har skolan i samråd med det lokala arbetslivet anpassat apl till en enskild elevs intresse för en viss kunskap eller kompetens vilket framgick under samtliga intervjuer.

Utbildade handledare med tydligt uppdrag

Enligt det lokala programrådet så kräver branschen att salongerna ska ha en handledare per elev.

Skolan ställer också krav på att en anlitad handledare har handledarutbildning. De handledare som Skolinspektionen talat med har genomgått handledarutbildning. Det finns olika handledarutbildningar. Dels en som utvecklats via det lokala programrådet och via frisörföretagarna, dels skolans egen och/eller Skolverkets handledarutbildning.

”Vi har haft bra och mindre bra handledare”, säger en lärare. En bra handledare är enligt lärarna, bland annat att handledaren ger en bra introduktion, har tid med eleven och skapar förutsättningar för eleven att träna på olika moment.

Enligt lärarna är det tydligt vilka kurser som är förlagda på apl och de apl-dokument som skolan har gör detta tydligt för handledarna. Skolinspektionen har tagit del av dokumenten och ser att de tydliggör vilka kurser som är apl-förlagda. På skolan går läraren igenom de moment, både teoretiskt och praktiskt som eleverna har gjort på apl-platsen. Handledarna känner till vad eleverna ska lära sig på apl platsen och tränar eleven på de moment som lärarna såväl teoretiskt som praktiskt gått igenom på lektionerna i skolan. Skolan ser till att eleverna har utbildade handledare med fokus på elevens utbildning. Inget annat framkommer under Skolinspektionens intervjuer än att samverkan mellan arbetsplats och skolan är god.

Fokus på bedömning av elevernas kunskaper

Handledarna bedömer hur eleverna arbetar och bedömer resultatet utifrån kundarbeten, men också på modeller och dockor. Elever uppger att de ibland dokumenterar genom att ta en bild på ett arbete de gjort och skickar till läraren som ett underlag för bedömning. Enligt lärarna talar de inte om kunskapskrav med handledarna utan mer om vilka kriterier som ligger som underlag för ett visst betyg. Enligt Skolinspektionen behöver handledarna lärarnas stöd i vad och hur handledarna ska bedöma elevernas kunskaper. Idag saknar handledarna stöd i detta. Det är viktigt att eleverna stärks under sin apl och får ökad motivation att utveckla en yrkesidentitet.

Möjligheter till kvalitetshöjande inslag i elevernas utbildning sker i samverkan med arbetslivet. Under intervjuer och i rektorns verksamhetsredogörelse som skickats in till Skolinspektionen framkommer det att eleverna exempelvis deltar i produktinformation om hårfärger, utställningar, galor och uppvisningar.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan har god samverkan med arbetslivet genom anskaffande av arbetsplatser och att skolan ser till att eleverna får en apl-plats som är anpassad till eleven. Därmed gynnas elevens utveckling mot ett relevant yrkeskunnande. Handedarna uppger för Skolinspektionen att de är intresserade av att ta emot elever och förmedla sina yrkeskunskaper till eleverna.

Fakta om granskningen

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av arbetslivsanknytning på yrkesprogram under våren 2016. Granskningen vid hantverksprogrammet inriktning frisör på Praktiska Falun i Falu kommun ingår i detta projekt. Praktiska Falun besöktes två dagar, den 10 och 11 februari 2016. Ansvariga inspektörer har undervisningsråd Marie Wiberg-Svensson och utredare Linda Wolf varit.

I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande. Under Skolinspektionens besök genomfördes en kort intervju med en representant för huvudmannen. Rektorn var inte tillgänglig för intervju istället för rektorn som var frånvarande.

Kvalitetsgranskningen av arbetslivsanknytning på yrkesprogram genomförs i ytterligare sex gymnasieskolor med enskild huvudman och åtta kommunala gymnasieskolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport som är planerad till juni eller augusti 2016. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Praktiska gymnasiet Falun

Praktiska gymnasiet Falun är en fristående gymnasieskola i Falu kommun. På skolan finns sex nationella program yrkesprogram. Det är Hantverksprogrammet (HV), Bygg- och anläggningsprogrammet (BA), El- och energiprogrammet (EE), Fordon- och transportprogrammet (FT), Naturbruksprogrammet (NB), VVS- och fastighetsprogrammet (VF). På skolan finns även två introduktionsprogram, Programinriktat individuellt val (IMPRO) och Yrkesintroduktion (IMYRK). Samtliga elever på Hantverksprogrammet inriktning frisör i årskurs 3 följer den gymnasiala lärlingsutbildningen.

I denna granskning av arbetslivsanknytning på yrkesprogram har Skolinspektionen valt att granska hantverksprogrammets inriktning frisör-aspirant utifrån att det är den inriktning på programmet som har flest antal elever, 31 stycken, varav sju elever i årskurs 3 läsåret 2015/2016. Programmet erbjuder också inriktningen florist men den är under innevarande läsår vilande.

Metod och material

Granskningen av arbetslivsanknytning på yrkesprogram genomförs på 15 gymnasieskolor, åtta kommunala skolor och sju skolor med enskild huvudman. På varje skola granskas antingen hantverksprogrammet eller restaurang- och livsmedelsprogrammet. Granskningen genomförs till största delen genom intervjuer. Både elever, yrkeslärare, ansvarig rektor på det utvalda programmet intervjuas om utbildningens programfördjupning och om organisationen, innehållet och uppföljningen av det arbetsplatsförlagda lärandet (apl). Även elevernas APL-handledare och arbetslivets representanter i det lokala programrådet intervjuas om detta. Dessutom utgör skolans dokumentation av samverkan med arbetslivet också en grund för granskningen.